

Coffee & Tea

เชียงรายเมืองแห่งกาแฟ

ปัจจุบัน “กาแฟ” ถือเป็นสินค้าที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดการพัฒนาด้านการผลิตและการตลาดในอุตสาหกรรมกาแฟไทยอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งผู้ประกอบการได้มีการนำเอานวัตกรรมต่างๆ เข้ามาพัฒนาผลิตภัณฑ์กาแฟเพื่อมุ่งเน้นการตอบสนองรูปแบบการใช้ชีวิตประจำวันของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น กาแฟเพื่อสุขภาพ และเสริมความงาม กาแฟพร้อมดื่มพรีเมียม หรือกาแฟผสมสำเร็จรูปที่มุ่งเน้นผู้บริโภครุ่นใหม่ที่มีพฤติกรรมการใช้ชีวิตเร่งรีบและต้องการความสะดวกสบายมากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นประเทศไทยมีพื้นที่ปลูกกาแฟอาราบิก้ามากกว่า 80,036 ไร่ โดยเฉพาะจังหวัดเชียงรายที่มีศักยภาพในการผลิตกาแฟสูง ซึ่งพบว่ามีการเพิ่มมูลค่าให้กับเมล็ดกาแฟเพื่อผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ชนิดต่างๆ รวมถึงการยกระดับมาตรฐานการรับรอง เพื่อให้ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพสูงสุด เช่น การปลูกกาแฟออร์แกนิก เพื่อให้กาแฟอาราบิก้าของไทยเป็นที่ยอมรับในระดับโลก โดยมีการสร้างเอกลักษณ์ให้กับไร่กาแฟของแต่ละพื้นที่เป็นต้น อีกทั้งยังมีการสร้างภาพลักษณ์ของแบรนด์ เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับกาแฟอาราบิก้าของไทยให้เป็นที่รู้จัก ซึ่งตลาดกาแฟในปัจจุบันมีทั้งกาแฟภายในประเทศและกาแฟจากต่างประเทศ ทั้งนี้กาแฟพื้นที่สูงนั้นเป็นที่นิยมในตลาดกลุ่มผู้บริโภคต่างประเทศ เช่น เยอรมนี เกาหลีใต้ และญี่ปุ่น เป็นต้น เนื่องจากกาแฟพื้นที่สูงนั้นมีรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์ไม่แพ้กาแฟแหล่งผลิตอื่นของโลก และยังเป็นที่ยอดนิยมในกลุ่มผู้บริโภคภายในประเทศ เช่น ธุรกิจร้านกาแฟสด และกลุ่มผู้บริโภคที่เลือกดื่มกาแฟเพื่อสุขภาพ

แหล่งเพาะปลูกกาแฟอาราบิก้าที่สำคัญของไทยอยู่ในแถบเทือกเขาสูงในภาคเหนือ ได้แก่จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ พะเยา ลำปาง แม่ฮ่องสอน ตาก แพร่ และ น่าน ในปี 2559 มีการขยายพื้นที่เพาะปลูกจากเดิม 72,615 ไร่ เป็น 81,453 ไร่ หรือคิดเป็นอัตราเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 6 สามารถให้ผลผลิต 9,606 ตันในปี 2559 เพิ่มขึ้นจากปี 2557 ถึงร้อยละ 9 (ดังตารางที่ 1) เนื่องด้วยเกษตรกรหันมาทำการเกษตรอินทรีย์มากขึ้น โดยการลดการใช้สารเคมีในการบำรุงรักษาต้นกาแฟ ทำให้ผลผลิตที่ได้ลดลงหรือคิดเป็นร้อยละ 3 ทั้งนี้เนื่องจากแนวโน้มของพฤติกรรมผู้บริโภคที่หันมาบริโภคสินค้าออร์แกนิก หรือสินค้าเพื่อสุขภาพ ดังนั้นการเปลี่ยนจากเคมีมาเป็นอินทรีย์ทำให้ต้นกาแฟมีการปรับตัว ผลผลิตที่ได้จึงลดลงตามไปด้วย

ปัจจุบันผลผลิตกาแฟอาราบิก้าของไทยมีอัตราการลดลงร้อยละ 9 เนื่องจาก การขยายตัวของแหล่งปลูกกาแฟพันธุ์ อาราบิก้าอีกทั้งรัฐบาลยังสนับสนุนการปลูกกาแฟจากนโยบายเพิ่มขีดความสามารถและการสนับสนุนการเพาะปลูกกาแฟ และสินค้าเกษตรเพื่อสร้างความมั่นคงแบบยั่งยืนให้กับสินค้าเกษตรภายในประเทศ ลักษณะภูมิประเทศทางภาคเหนือมีลักษณะเป็นเทือกเขา มีภูมิอากาศหนาวเย็นและมีฝนตก ซึ่งเหมาะสำหรับการเพาะปลูกกาแฟ ทั้งนี้หน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชน จึงส่งเสริมการปลูกกาแฟในบริเวณภาคเหนือตอนบน โดยเน้นในเรื่องของการสร้างเอกลักษณ์ให้กับกาแฟอาราบิก้าของไทย กาแฟอาราบิก้าของไทยนั้น ขึ้นชื่อ เรื่องคุณภาพ และรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์ เพื่อผลิตกาแฟคุณภาพดี (Premium) ราคาสูง และเน้นความเป็นอินทรีย์ อย่างไรก็ตามผู้บริโภคได้ทำการพยากรณ์การเติบโตของพื้นที่เพาะปลูก และพื้นที่เพาะปลูกกาแฟ ภาคเหนือของไทยพบว่าในอนาคตเกษตรกรอาจมีการปลูกกาแฟเพิ่มขึ้น เหตุเนื่องมาจากความต้องการบริโภคกาแฟของโลกที่มีการเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ประเทศไทยไม่ได้เป็นคู่แข่งทางด้านปริมาณการส่งออกกาแฟไปยังตลาดโลกเลย เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเวียดนาม และอินโดนีเซีย ฉะนั้นถ้าหากเราไม่สามารถแข่งขันกันในด้านของปริมาณได้ ฉะนั้นจึงต้องปรับเปลี่ยนมุมมองของผู้ประกอบการไทยให้เห็นด้านการขายคุณภาพ มากกว่าขายปริมาณ ดังเช่นในปัจจุบันพบว่ามีพื้นที่จังหวัดเชียงราย และเชียงใหม่ มีแนวโน้มการเพาะปลูก และดูแลกาแฟคุณภาพดีเยี่ยม / พิเศษ (กาแฟ Specialty) ซึ่งมีราคาสูงมากในปัจจุบัน โดยพื้นที่ดาวรุ่งที่เริ่มมีการเพาะปลูกเป็นจำนวนมากแล้วคือ อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้ก็มีบ้านห้วยน้ำขุ่น บ้านแม่จันใต้ บ้านขุนลาว ดอยผาฮี้ บ้านปางขอน บ้านแม่เตอ-แม่จันหลวง ดอยแม่สลอง จังหวัดเชียงราย ขณะที่ดาวค้างฟ้าก็มีบ้านเทพเสด็จ ดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ และดอยช้าง บ้านใหม่พัฒนา ดอยหลวงจังหวัดเชียงราย อีกทั้งในปัจจุบันยังมีสมาคมกาแฟพิเศษที่สนับสนุนด้านตลาด ความรู้ และการประชาสัมพันธ์ด้านกาแฟพิเศษต่างๆ ในประเทศไทยอีกด้วย ดังนั้นจึงได้มีการมุ่งเน้นถึงการขยายตลาดกาแฟพิเศษเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่เน้นคุณภาพ และเป็นตลาดเฉพาะ (Niche Market) อีกด้วย

การผลิตและการค้ากาแฟ จังหวัดเชียงราย

จังหวัดเชียงรายมีการผลิตกาแฟในระดับอุตสาหกรรมมายาวนานซึ่งได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเพาะปลูก และการปรับปรุงพันธุ์จากสถาบันวิจัยและพัฒนาเกษตรพื้นที่สูง ผ่านความร่วมมือระดับประเทศของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน โดยได้มีการทำการเพาะปลูกกาแฟอาราบิก้า สายพันธุ์คาติมอร์ ในปัจจุบันกาแฟอาราบิก้าของไทยได้ถูกนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์กาแฟหลากหลายชนิด อาทิ เมล็ดกาแฟคั่ว (Roasted Bean) กาแฟดริป (Drip Coffee) และกาแฟฟุ้งแบบบรรจุแคปซูล เป็นต้น ในระบบอุตสาหกรรมกาแฟถือเป็นพืชเศรษฐกิจชนิดหนึ่งซึ่งมีราคาับซื้อสูง

กาแฟเชียงราย (PRODUCT)

แบ่งออกเป็นสองกลุ่มใหญ่คือสารกาแฟ (Green Bean) และเมล็ดกาแฟคั่ว (Roasted Coffee) ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในตลาดนั้นมาจากทุกระดับของผู้ผลิต กล่าวคือตั้งแต่โรงงานเล็ก ๆ ไปจนถึงโรงงานใหญ่ดังนั้นปัญหาที่พบก็คือ

1. ระดับมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ เนื่องจากประเทศไทยยังไม่สามารถพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพจากคุณลักษณะกาแฟจากภายนอก (sensory evaluation) และมีหน่วยงานรับผิดชอบตรวจวิเคราะห์ในลักษณะนี้เพื่อสร้าง “ขั้นมาตรฐาน” ในผลิตภัณฑ์กาแฟอย่างประเทศผู้ผลิตกาแฟขนาดใหญ่ของโลกได้ ทำให้ผลิตภัณฑ์ กาแฟต่าง ๆ ที่วางจำหน่ายอยู่ในตลาดแม้มาจากสายพันธุ์เดียวกัน และพื้นที่เพาะปลูกใกล้เคียงกัน แต่คุณภาพแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ซึ่งส่งผลต่อความเชื่อมั่นของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ หากมีการตรวจประเมินจนสามารถนำไปสู่การแข่งขันหรือการประกวดได้แล้วจะเป็นการส่งเสริมให้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในลักษณะแข่งขันกันระหว่างผู้ผลิตได้อย่างต่อเนื่องมากยิ่งขึ้น อนึ่งนอกจากเราควรจะต้องสร้างระบบการตรวจวัดประเมิน และมาตรฐานของประเทศไทยขึ้นมาแล้วก็ควรจะต้องทราบถึงมาตรฐานระดับโลกและแนวโน้มของเครื่องหมายรับรองต่าง ๆ อันจะส่งผลให้เกิดมูลค่าเพิ่มต่อผลิตภัณฑ์กาแฟไทย เช่นปัจจุบันทั่วโลกต้องการผลิตภัณฑ์ออร์แกนิก หน่วยงานรัฐก็ควรนำเสนอ จัดอบรม หรือให้ความรู้ หรือจัดโครงการให้เกษตรกรเข้าร่วมเพื่อผลักดันให้ได้รับมาตรฐานออร์แกนิกที่ได้รับการยอมรับกันในระดับนานาชาติ (เช่นของ USDA เป็นต้น) รวมถึงมาตรฐานอื่นๆ เพื่อยกระดับความเชื่อมั่นของกาแฟไทยเมื่อเทียบกับกาแฟจากประเทศอื่นๆ

2. การคั่วเมล็ดกาแฟของแต่ละโรงงาน จากปัญหากระบวนการผลิตและมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ในข้อแรกส่งผลให้หลาย ๆ โรงงานที่ต้องการกาแฟสำเร็จรูปที่มีคุณภาพจึงต้องจำเป็นที่จะว่าจ้าง Roaster มีอาชีพที่ประสบความสำเร็จและมีประสบการณ์มาจากต่างประเทศ หรือส่งคนไปเรียนวิธีการคั่วกาแฟในต่างประเทศ เพื่อยกระดับมาตรฐานและสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สามารถตอบสนองต่อตลาดได้ดีมากขึ้น ซึ่งลักษณะนี้ก็จะยังทำให้ศักยภาพของการผลิตกาแฟโดยใช้ทักษะเฉพาะตัวของเจ้าของไร่กาแฟ และโรงงานแปรรูปของไทยนั้นค่อนข้างเสียเปรียบ

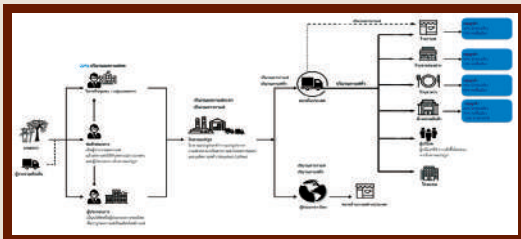

3. ความหลากหลายและเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ จากปัญหาเรื่องของมาตรฐานของสินค้ากาแฟและการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตรวมถึงการลงทุนจากต่างชาติ ซึ่งกำหนดให้ผลิตภัณฑ์กาแฟนั้นมีความใกล้เคียงกันมาก นอกจากนี้ปัญหาเรื่องการสร้างมาตรฐานกาแฟไทยในชื่อแรกแล้วยังเกิดปัญหาเรื่องของ “เอกลักษณ์” ของกาแฟไทย ซึ่งปัจจุบันแม้ว่าจะมีหลายโรงงานพยายามสร้างเอกลักษณ์กาแฟของตนเองเพื่อเป็นการสร้างแบรนด์ให้เป็นที่จดจำแก่ตลาดทั้งในและต่างประเทศแล้ว แต่กลุ่มนี้มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้น และในจำนวนนี้เมื่อต้องการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ สร้างจุดเด่นก็ย่อมมีต้นทุนที่สูงขึ้น

4. การขาดความรู้ด้านเทคนิคการผลิตเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และมุ่งเน้นพัฒนาผลิตภัณฑ์ผิดจุด เท่าที่พบกาแฟในตลาดภายในประเทศนั้น พบว่า มีโรงงานหลายขนาดดังกล่าวไปแล้วซึ่งโอกาสที่โรงงานขนาดเล็กนั้นก็จะมีลักษณะการผลิตแบบครัวเรือน ใช้เทคโนโลยีต่ำ ซึ่งลักษณะนี้หากเข้าใจเทคนิคการแปรรูปกาแฟ จะส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ที่ได้มีคุณภาพ มีการใส่ใจทุกขั้นตอนและรสชาติ กลิ่น สี ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในอุตสาหกรรม ทว่าปัญหาที่พบมาให้เห็นปัญหาในลักษณะมุ่งพัฒนาผิดจุดคือ ผู้ผลิตภัณฑ์กาแฟเองยังขาดความรู้ด้านการผลิต เทคนิคการผลิต ผลิตภัณฑ์ออกมารสชาติไม่ดี ซึ่งไม่สอดคล้องกับการตอบรับของตลาด

สถานที่ขายกาแฟ (PLACE)

ในส่วนของ Distribution channel หรือช่องทางการจัดจำหน่ายนั้น โดยส่วนใหญ่ช่องทางการจัดจำหน่ายของกาแฟไทย จะเป็นการจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภคภายในประเทศ โดยมีการวางจำหน่ายหลายช่องทาง อาทิ ห้างสรรพสินค้า การจัดแสดงสินค้า OTOP และตลาดออนไลน์ เป็นต้น

โซลูชันทางอุตสาหกรรมกาแฟและผลิตภัณฑ์กาแฟพื้นที่สูงของไทย (เขมาคนนือตอนบน)